

SÜRYANİLERDE DOĞUMA VE ÇOCUK YETİŞTİRMEYE DAİR RİTÜELLER, GELENEKLER (MİDYAT ÖRNEĞİ)

Muammer ULUTÜRK*

Özet

Süryanilik, Hıristiyanlar arasında Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde III. ve IV. yüzyıllarda inanç ihtilaflarından ortaya çıkan ve monofizitizme eğilim gösteren bir kilisedir. Bu kilisenin taraftarlarına Süryani denir. Ortodoks, Katolik ve Protestan olmak üzere üç mezhebe ayrılan Süryanilerden Türkiye’de nüfus bakımından en kalabalık olan grup Ortodoks Süryanilerdir. Merkezi Midyat olan ve Süryanilerce Tur Abdin adı verilen coğrafyada, günümüz itibarıyla yaklaşık olarak üç bin civarında Süryani yaşamaktadır.

Midyat’ta yaşayan Kadim Ortodoks Süryani Cemaatinin din hizmetleri Mardin ve burada bulunan ruhaniler tarafından verilmektedir. Midyat’ta ikamet eden Süryaniler, kadim Hıristiyanlığın vecibelerini yerine getirmekte, geleneklerine riayet etmekte ve yeni nesillerinin din ve kültürel hayattan kopmamaları adına çaba sarf etmektedirler. İlk ve Orta öğretim çağındaki Süryani çocukları Milli Eğitime bağlı ilk ve orta dereceli okullarda eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürürken, aynı zamanda kiliselere gönderilerek din eğitimiyle birlikte Süryanice de öğrenmektedirler.

Bu makalede Midyat’ta yaşayan Süryani kadınlarının hamilelik ve doğuma dair ritüel ve gelenekleri ile Süryani çocuklarının dini ve geleneksel anlayışa uygun yetiştirilme biçimleri konu edilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Midyat, Süryaniler, Çocuk, Gelenek, Eğitim*

* Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü

Rituals and Traditions about Child Birth and Raising in Syriacs Christians (Midyat Case)

Abstract

Syriac Orthodox Church is a church showing tendency to Monophysitism and having emerged due to the belief disagreements among Christians within the boundaries of East Roman Empire in III and IV centuries. The supporters of this church are called as Syriacs. Of the Syriacs dividing into three sects as Orthodox, Catholics and Protestants, the most crowded group living in Turkey are Orthodox Syriacs. Today, about 3000 Syriacs live in the geography named as Tur Abdin by Syriac Christians and whose centre is Midyat.

Religious services of Ancient Orthodox Syriac Community living in Midyat are performed by spiritual ecclesiastics residing in Mardin and Midyat. The Syriacs dwelling in Midyat perform the obligations of ancient Christianity; and obey their traditional rules and put forth efforts for the sake of the new generations not breaking off their ties with religious and cultural life styles. While the Syriac children at the age of primary and secondary education continue their education at primary and secondary schools under the administration of Turkish National Education Ministry, they are also sent to churches so as to have religious education and learn Syriac language.

In this manuscript, rituals and traditions associated with pregnancy and parturition of Syrian women living in Midyat, and raising the Syriac children in accordance with religious and traditional understanding will be studied.

Keywords: *Midyat, Syriacs, Child, Tradition, Education*

Giriş

Süryaniler ilk kez M.S. 38 yılında Hıristiyanlığı kabul ettiklerinden dolayı Süryani kadim (Eski Süryaniler) ismini almışlardır. Aramiler yıldızlara ve çeşitli putlara taparlarken, İncil yayılmaya başladığında putperestlikte kalan Aramiler'den ayrılmak üzere Arami adından vazgeçip bu ismi putperest kalanlara bırakarak Süryani adı altında mezhep kabul etmişlerdir. Bu bakımdan da onlara Süryani denilmiştir (Günel, 1970:30).

M.S. 325 İznik, 381 İstanbul ve 431 Efes Konsillerini ve bu konsillerde alınan kararları kabul eden Süryaniler, M.S. 451'de toplanan Kadıköy Konsili'nde monofizit görüşü benimsediklerinden dolayı aforoz edilmişler ve bunun üzerine müstakil bağımsız kiliselerini devam ettirmişlerdir. IV. yüzyıla ait Süryani Hıristiyan geleneğine göre Havari Thomas, Hz. İsa'nın seçtiği yetmiş kişiden olan *Mar Addai* ile öğrencileri *Mar Mari* ve *Mar Agai*, Mezopotamya ve Pers ülkesinde faaliyet göstermiş, böylece Hıristiyanlık I.

yüzyılın ortalarından itibaren Batı Süryanilerinin, II. yüzyılın ortalarından itibaren de Urfa yoluyla Doğu Süryanileri'nin, yani Keldaniler'in yaşadıkları bölgede yayılmıştır. Hıristiyanlığın potasından geçerken bu dinin inancını özümseyerek çıkan Mezopotamyalılar (Arami, Asuriler), Süryani ve Süryanilik adı altında bir bloklaşma göstermişlerdir (Albayrak, 2007:147).

Süryaniler, Mısır ve Suriye'nin İslam hâkimiyetine girmesinden Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar inançlarını, geleneklerini serbestçe sürdürmüşlerdir. 1960'lı yıllara gelindiğinde Avrupa'ya başlayan ve 1970'li yıllarda hız kazanan ekonomik temelli göç hareketi, 1980'lerden sonra Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki terör olayları sebebiyle devam etmiştir. *Tur Abdin* bölgesi, batıda Mardin, kuzeyde Hasankeyf, doğuda Cizre ve güneyde Nusaybin kentlerinin çevrelediği ve merkezi Midyat olan bölgedir (Akyüz, 1998:25). Midyat kenti Tur Abdin tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce bir metropolitlik bölgesi olan Midyat, bu tarihten sonra tüm bölgeyi dini açıdan yöneten Tur Abdin Metropolitliğinin merkezidir. 1985 yılından sonra Tur Abdin Metropoliti olan Timotheos Samuel Aktaş, rezidans olarak Mor Gabriel manastırını seçmesine rağmen Midyat'ta Mor Şmuni kilisesinde resmi bir ofisi mevcuttur. Bugün Tur Abdin bölgesindeki Süryani nüfusu üç bin civarında (Bilge, 2002:515) olup bine yakın aile yaşamakta ve kırka yakın köy Süryanice konuşmaktadır (Albayrak, 2007:150).

Midyat ve çevresi hem insanlık tarihi hem de Dinler Tarihi bakımından önemli zenginlikler ihtiva etmektedir. Kadim Süryani coğrafyası olan Tur Abdin'in merkezinde yer alan Midyat, tarihin farklı dönemlerindeki medeniyet geçişlerine ve bölgede yaşayan halkların din ve kültür çeşitliliğine rağmen farkındalık bilincini korumayı başarmış görünmektedir. Tarihi süreçler açısından Tur Abdin'e benzerlik gösteren başka coğrafyalarda her dönemin sulh ve uyumundan, din ve kültürün muhafazasından söz etmek kabil değildir. Bu noktada özellikle Midyat'ın çok kültürlülük içerisinde kimlik ve aidiyeti göz ardı etmemiş olması dikkatten kaçmamaktadır.

Türkiye'deki Süryaniler ayinlerinde Süryanice ile birlikte Türkçe, günlük konuşmada Süryanicenin yanında Mardin'de olduğu gibi Arapça, Midyat köylerinde görüldüğü gibi Kürtçe kullanılmaktadırlar. Kilisede kullanılan dil, yaşadıkları bölgelere göre farklı da olabilmektedir. Süryanilerin Türkçe, Arapça ve Kürtçeyi günlük hayatta akıcı şekilde konuştukları görülmektedir.

Araştırmanın Metodu

Bu çalışma, Midyat ilçe merkezinde 2014 yılı Şubat ayı içinde yaşları 34 ile 84 arasında değişen Süryanilerle yaptığımız yüz yüze görüşmelerin sonucu ortaya çıkmış ve araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerde sözlü tarih yöntemi uygulanmış, konuşmalar kayıt altına alınmış ve ardından metne aktarılmıştır. Metinde kaynak kişilerin ad-soyad ve yaşları parantezler içerisinde verilmiştir. Bunun yanında Süryanilerle ilgili bazı yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır.

1.Doğum Öncesi Ritüeller-Uygulamalar

1.1.Hamilelik Döneminde

Hasta veya hamile olanlar perhiz ve oruç konusunda, kilisedeki din adamlarına danışmak durumundadırlar. Din adamı uygun görürse onlara izin verilmekte olup hamilelik durumu dışında danışılmadan perhizin/orucun bozulması suç sayılmaktadır. Hamilelikte her halükarda oruç tutmamaya izin vardır (Ayhan Gürkan, 41). Bazı Süryani kadınlar, hamileler için yasak bulunmasa bile oruç tuttıklarını belirtmektedir (Atiye Gürkan, 34). Süryanilerde hamileler için dini nitelik taşıyan bir perhiz yoktur (Anter Onar, 54; Zekiye Onar, 84). Perhizi, yağlı yemeklerden kaçınmak olarak düşünmek mümkündür (Sara Gürkan, 64). Kadınlar arasında, bir inanç olarak değil de kültürün bir tezahürü olarak yemek yemenin hamileye iyi geldiği ve bolca tüketildiği görülmektedir (Leyla Onar, 51). Büyük orucun olmadığı dönemlerde Cuma ve Çarşamba oruçlarını tutacak durumda olanlar tutabilirler. Hamile oruçlular, oruç yasaklarına (et ürünleri, yumurta, yoğurt yememek gibi) uymak zorundadırlar. Aşeren hamileler için Müslüman çevrede yaygın olarak doğum lekesi kalması, bebeğin zarar görmesi türünden batıl inanışlar göze çarpmaz. Hamile kalamayan birinin hamile olması için geleneksel şifacılık türünden âdetler görülmez (Zekiye Onar, 84). Aşerme durumundaki uygulamaların dinsel boyutu yoktur, bunu gelenek olarak düşünmek gerekir (Anter Onar, 54).

1.2.Doğum Adağı

Halk inançları bakımından kutsal kabul edilen mekânlar, aynı zamanda dünyevî veya uhrevî beklentilere sahne olurlar. Bir problemin çözülmesi, bir

müşkülâtın giderilmesi adına bu mekânlardaki beklentilerden biri de adak adamaktır.

Bölgedeki Yezidiler, Süryaniler ve Mihallemiler gibi dini grupların farklı din ve mezheplere bağlı olmalarına rağmen Süryanilerce önemli sayılan mekânlara kutsallık atfettikleri sıkça karşılaşılan bir durumdur. Mesela Nusaybin'deki Mor Yakub Manastırı Hıristiyanlardan daha çok fiziki veya ruhsal sorunları olan Müslümanların akınına uğramakta ve buraya adaklar adanmaktadır. Bunun yanında, Müslümanlar tarafından, Midyat'taki Mor Gabriyel manastırından alınan toprakların sulandırılıp bu suyun içilmesiyle pek çok sorunun çözümlendiğine, hastaların iyileştiğine ve bazı kadınların çocuk sahibi olduğuna inanılmaktadır (Özmen, 2006:223). Çocuk sahibi olamayan Müslüman kadınlar da Mor Gabriel manastırına rağbet etmektedirler (Elizabet Güven, 55).

Süryaniler çocuk sahibi olmak için doğum için adağında bulunmaya dair inanışın Allah'a iman eden herkes için geçerli olduğu kanaatindedirler (Anter Onar). Çocuğu olmayan kadınlar kiliseye –tercihen Mor Gabriel manastırına- gitmekte ve imanları güçlüyse adaklarının gerçekleşeceğine inanmaktadırlar. Adağın maddi açıdan az ya da çok olmasının bir önemi yoktur. Allah'a adanmış olan şey, artık adayana ait değildir. Bununla birlikte kilise inşa etmek, onarmak veya bağışta bulunmak yoluyla da adak yapılabilir. Süryaniler Müslüman çevrede görüldüğü gibi kurban cinsinden adakta bulunamazlar, bu yasaktır (Ayhan Gürkan,41).

Bir zorunluluk olmamakla birlikte dileyen hamileler doğum adağı yapabilirler. Çocuğun sağlıklı doğması adına yoksullara para verilmekte, kiliseye bağışta bulunulmaktadır. Çocuğu olmayan kadınlar, genellikle azizlere iltica etmektedirler (Zekiye Onar). Çocuğu olmayan kadınların hamile kalmak düşüncesiyle adak adadıkları ve kiliseye bağışta buldukları, azizlere ve manastırlara götürüldükleri, yoksullara para verdikleri görülmektedir. Bu durumda olanlar genellikle Mor Gabriel kilisesine uğramaktadırlar. Çocuk erkek ise umumiyetle Gabriel adı verilmektedir (Leyla Onar). Adak verme işini ve misafirlere yapılacak ikramları yeni çocuk sahibi olmuş kadınlar adına kaynakaları da yapabilirler (Anter Onar). Adak bazen büyük bir kilisede misafirlere yemek yedirme şeklinde de olabilir (Atiye Gürkan ve Sara Gürkan, 64).

Görüşmecilerden Leyla Onar, “adak adamaya önem verdiğini, bunun için Mor Gabriyel ve Tur Abdin'de İzlo Dağı'nın ortasında yer alan ve IV.

yüzyıldan kalma faal bir kilise olan Mor Malke adına adak adadığını, bu önemli azizlerin Allah'a vesile olduklarını, adaklarının yerine geldiğini gördüğünü" ifade etmiştir (Leyla Onar).

Anter Onar'ın anlatımına göre; "Mor¹ Gabriel manastırında *Arap* adlı kâfir bir tüccar Arabistan'dan gelir ve manastırın önünden geçmiştir. Bu kişi bir gün manastırdaki rahiplerden birine emaneten bir miktar para bırakır. Bağdat dönüşü emanetini alacağını söyleyen adam vakti geldiğinde emanetini ister. Manastırdakiler, rahibin öldüğünü söyleyince adam, manastırdakilerin kendi parasını yemek için rahibi öldürdükleri suçlamasını yapar. Manastırdakiler, inancı varsa mezara gidip durumu ölmüş olan rahibe anlatmak istediklerini söylerler. Teklifi kabul eden adam ve manastırdakiler hep beraber mezara giderler, burada namaz kılarlar. Mezara seslenirler; "bu adamın sende emaneti varmış, güçlü bir adamdır, bize zarar vermesinden korkarız. Onun emanetini ne yaptın?" Ölmüş rahip mezardan seslenerek, emanetin filan sobanın bacasında olduğunu, orada bulacaklarını söyler. Tüccar olup bitene inanmaz ve mezara birini koyduklarını söyleyince mezarı açarlar ve kemikten başka bir şey göremezler. Adam ölüdür ancak dudakları ıslaktır. Gördükleri üzerine şaşkına dönen tüccar, bu insan ölüyken bile konuşabiliyorsa benim ticaret yapmama ne gerek var, demek ki hayatım boyunca yaptıklarım boşunadır diyerek mallarını çocuklarına götürmelerini, kendisinin de kilisede yaşayacağını söyler. Emanet de ölmüş rahibin tarif ettiği yerde bulunur. Böyle bir mucizevi olaya şahit olan tüccar ölene kadar manastırda kalır ve burada defnedilir. Bu sebeple *Arap* adındaki bu tüccarın kafatasıyla yıkanan kadınların hamile kaldığına hararetle inanılmaktadır." Anter Onar, "Midyatlı bir arkadaşının askerlik yaparken komutanına bu bahsi açtığını, çocuğu olmayan komutanına bu azizin mezarından bir miktar toprak getireceğine söz verdiğini ancak izin dönüşü askerinin mezardan toprak almayı unuttuğunu, onun yerine en yakın yerden bir miktar toprak alarak mezardan almış gibi komutana götürdüğünü, bu işin inanmakla ilgisi olduğunu düşünerek götürdüğünü, yıkanılacak suya bu toprağı koyan subayın hanımının hamile kaldığını anlattığını, doğan çocuğuna Gabriel adını verdiğini ve komutanının buna karşılık askeri erken terhis ettirdiğini" aktarmıştır.

Görüşmecilerden Leyla Onar, bizzat şahit olduğu olayı şöyle aktarmıştır: "Tanıdığımız Mardinli iki kardeşten birinin beş kızı, diğersinin beş oğlu vardı. Otuz beş yıl kadar önce annemin kiracısı olan bu aileye hikâyeyi

¹ Mor, Süryaniler'de *aziz* anlamına gelen bir kelimedir.

anlatınca, benden kendilerini de götürmemi istediler. Birlikte Mor Gabriel manastırına gittik, orada inanarak dua ettiler. Erkek çocuğu olmayan ailenin bir kızı, kız çocuğu olmayan diğer ailenin de bir erkek çocuğu dünyaya geldi.”

2.Doğum Sonrası Ritüeller-Uygulamalar

2.1.Göbek Bağı

Göbek bağı hakkında kişinin şahsi inancına göre farklı uygulamalardan söz edilebilir. Kimi göbek bağıyla ilgili eski âdetlere uyarken kimi de toprağa gömmekte (Emnir Abraham, 59), kimi çocuğun yastığının altına koymakta (Zekiye Onar), kimileri de saklamaktadırlar (Ayhan Gürkan ve Atiye Gürkan) Şimdilerde halen devam eden eski bir uygulamaya göre, doğum yapmış bir kadının bebeğinin göbek bağı hamile kalamayan kadınların yıkanacağı kabın içine atılmakta ve böylece hamile kalacağı düşünülmektedir. Görüşmecilerden Ayten Gürkan, bunu şahsen tecrübe ettiğini vurgularken şu ifadelerle yer vermiştir: “Ben bizzat göbek bağına inançla bir yakınımaya verdim. Sonuç olumlu oldu” (Atiye Gürkan). Göbek bağı bazen kilisede bir kuyuya da atılmaktadır (Elizabet Güven, 55 ve Atiye Gürkan). Kimilerine göre, göbek bağı ile ilgili inanç ve uygulamaların herhangi dini bir tarafı yoktur (Anter Onar).

2.2.Bebek tuzlama

Süryanilerde bu gelenek günümüzde birçok genç anne baba tarafından terk edilmiş olsa da yaşlı Süryanilerin bu âdete önem verdikleri görülmektedir. Yeni doğan çocuk suda eritilen tuzla tuzlanmakta bu uygulama dini bir ritüelden çok sağlıklı olacağı yahut yetişkinliğinde terinin kokmayacağı düşüncesiyle yapılmaktadır. Bebeğin kundakla sarılması âdeti ise eskiden varken şimdilerde buna riayet eden azalmış (Zekiye Onar ve Emnir Abraham) ve vaktiyle önemli görülen bu gelenek şimdilerde terk edilmiş durumdadır (Anter Onar ve Sara Gürkan). Bebek tuzlama işinde asıl olan vücudunun sıkı olması, pişik olmamasıdır. Bunun yapılmasını atalardan gelme bir âdet olarak görmek gerekmektedir (Atiye Gürkan).

2.3.Ad Koyma

Ad pek çok toplulukta olduğu gibi Süryaniler açısından da, kendileri ile diğer etnik gruplar arasında bir sınırdır. Genel olarak Hz. İsa'nın Havarileri'nin ve diğer aziz ve azizelerinin isimleri verilmekle birlikte,

Hıristiyan oldukları isimlerinden kolayca anlaşıldığı için Müslümanlarla ortak isimlerle birlikte Türkçe isimler de kullanılmaktadır. Bu isimlerinin tercih edilmesinin ilk sebebi, özellikle erkeklerin Hıristiyan olmalarından dolayı askerde farklı bir muamele ile karşılaşma ihtimaline karşı bir tedbir olarak gösterilmektedir. Bu tür adlandırmalar resmi kurumlarda herhangi olumsuz bir davranışla karşılaşmayı da büyük oranda engellemektedir. Ancak bu isim benzerliklerinin bir başka önemli sebebi de, Ortadoğu kökenli kitabî dinlerin pek çok alanda aynı kutsal kişi ve mekânları paylaşmış olmasıdır. Süryanilerdeki “Abrohom” Müslümanlarda “İbrahim”e, “Josef” “Yusuf”a dönüşür. Ayrıca “Aziz” ve “Murat” örneklerinde olduğu gibi aynı şekilde kullanılan ortak isimler de bulunmaktadır. Ancak soyadları, tüm Türkiye’de olduğu gibi Türkçedir (Özmen, 2006:218).

Kişi adları sadece nüfus kayıtlarında kodlanan remizler değildirler. Her adın aidiyet, dini veya milli kimlik, soy sop vs. ile bağları mevcuttur. Süryanilerin çocuklara ad vermede, soy kütüğü ve kilisenin azizlerini öncelikledikleri görülmektedir. Linda, Abraham, Gabriel, Rahel, Maria, Yuhanna, Emnir, Nisan, Sara gibi isimlerin yanında, Müslümanlarla kökleri çok eskilere dayanan gelenek ve kültürel alışveriş sebebiyle, Leyla, Zekiye, Ayhan, Orhan gibi isimler de vermektedirler.

Çocuğun doğumundan sonra Anadolu’nun birçok yerinde görüldüğü şekliyle dede-nine gibi aile büyüklerinin ad vermesi geleneği Süryanilerde yaygın değildir. Çocuğun ebeveyni dilediği adı verebilir (Zekiye Onar). Kutsal sayılan bazı azizlerin adlarının verilmesi geleneği kimi ailelerde devam etmektedir. Çocuk hangi kiliseye götürülecekse onun adının verilmesi uygun görülmekte, mesela Mor Gabriel kilisesine (Midyat İlçesinin 23 km. güneydoğusunda Midyat-İdil yolu üzerinde bulunan faal kilise olup diğer adı, Deyr’ul-Umur’dur) vaftize götürülen çocuğun adı erkek ise Gabriel (Zekiye Onar), kız ise Gabriele konulmaktadır (Nisan Çelik, 50). Ad vermede aileden birinin kararı yerine ortak bir ad belirleme usulü takip edilmektedir (Zekiye Onar).

Ad vermede dikkat edilen husus, adı verilecek kişinin kutsal kabul edilen biri olmasıdır. Bununla birlikte aile büyükleri sözü çocuğun anne-babasına bırakmaktadırlar. Bazı durumlarda çocuğa aile büyüklerinin adları da verilmektedir (Emnir Abraham). Ad verme genellikle vaftizden önce yapılmaktadır. Ad verilecek çocuğa bir azizin adının verilmesi tercih sebebi (Anter Onar) olduğu gibi ailenin sevip değer verdiği kimseler de olabilir

Süryanilerde Doğum ve Çocuk Yetiştirmeye Dair Ritüeller, Gelenekler

(Ayhan Gürkan ve Atiye Gürkan). Ad koyma doğumu takip eden üçüncü gün yapılır. Müslümanlarda bu yedinci gündür. Papaz eve gelir, namaz kılıp dua eder ve ailenin belirlediği adı verir (Sara Gürkan). Kimilerine göre de ad vermenin dini bir tarafı yoktur (Nisan Çelik).

2.4.Kırk çıkarma

Süryanilerde çocuğun kırkının çıkmasına ilişkin yaygın kanaat, bu tarz uygulamaların Hıristiyanlıkla ilgili olmayıp batıl bir inanıştan ibaret olduğu yönündedir (Ayhan Gürkan ve Zekiye Onar). Bu görüşe katılmayanlarca bebeğin kırkı çıktıktan sonra başı yıkanmakta, bu uygulamaya dini bilen bir kadın dua ile katılmaktadır (Nisan Çelik). Çocuğun kırkı çıktıktan sonra konu komşuya gidildiği zaman, ev sahibi tarafından hediye verilmesi bir gelenektir. Çocuğun anneanne veya babaannesi de hediye olarak altın veya değerli takılar takabilirler (Leyla Onar). Süryani erkeklerin çocukların kırkının çıkması hakkında bilgisi bulunmadığı görülmektedir (Emnir Abraham ve Anter Onar).

2.5.Hedik

Hedik, ilk dişi çıkan çocuk adına verilen hediye cinsinden şeylerdir. Müslüman çevrede yaygın olarak bilinen bu uygulama muhtemelen çevre etkisiyle Süryanilerde de görülmektedir. İlk dişi düşen çocuk ailesi tarafından eski yıllarda kiliseye götürülerek dişi buraya bırakılırken bu uygulamaya riayet edenler azalmıştır (Zekiye Onar). Hedik bazen nohut ve buğdaydan yapıldığı gibi bazen şeker ve bisküvi gibi tatlı şeylerin ikram edilmesiyle de yapılabilir (Emnir Abraham, Atiye Gürkan, Elizabet Güven ve Leyla Onar). Bu hediye bazen de kıyafet verme veya takı takma biçiminde de olabilir. Günümüzde hedik'i kültürel bir uygulama olarak düşünmek yerinde olacaktır (Anter Onar ve Sara Gürkan).

2.6.Vaftiz

Hıristiyanlık öncesi bazı Yahudi mezheplerinde görülen ve bir tür dine giriş ritüeli olan vaftiz, Grekçe batırmak, daldırmak anlamına gelen *baptisme* kelimesinden gelmektedir. Esasen sembolik bir anlamı olan vaftiz, kiliselerin farklılığına göre suya daldırma, su serpmeye şeklinde uygulanabilir. İsa Mesih kilisesine kabul edilmek, mü'minler cemaatine iştirak etmek ve yeni bir ruhla güçlenmek anlamını taşır.

Vaftiz, Hristiyan inancında yeni bebeğin günahkâr olarak doğduğu düşüncesinden hareketle, bebeğin günahlarından arındırılması ve dine kabulünü sağlamak için, dini görevliler tarafından kutsal suyla yıkanması işlemidir. Süryaniler bu işlemin kutsal bir sır olduğu ve bu sırla kişinin kutsallık lütfunu kazandığı gibi Baba Tanrıya oğul, Rab Mesih'e kardeş ve göksel meleklerle varis olduğuna inanmaktadırlar (Özmen, 2006:214).

Kilise, çocukları vaftiz etmek için, Hristiyan ebeveynlerden vaftiz, ana ve babalardan bir iman ikrarı istemektedir. Böylece çocuk doğumundan itibaren vaftizin inayetinden yararlanır. O bülüğ çağına geldiğinde, daha önce kutsanmış olan vaftizini, şahsi bir iman ikrarı ile ya kabul eder veya etmez (Aydın, 2005:776). Arınma veya tekrar diriliş ögesi olarak suya daldırma yahut su serpmeye, şekil ve biçim değiştirse de bütün kiliselerin ortak sembolüdür. Birinci sırdır ve diğer sırların kabulünün temel şartıdır. Genellikle küçük yaşlarda vaftiz etme bir sevap unsuru olarak görülür. Süryanilerde üç temel sakramentten biri vaftizdir. Onlar vaftizi manevi bir sıhhi olay olarak görürler (Ulutürk, 2009:472).

Vaftizin, özellikle kızlarda, kesin bir kural olmamakla birlikte, erken yaşlarda ve ilk iki ayda yapılmasına özen gösterilir. Papaz Kudüs'ten getirilen kutsal yağı (neyrun) suya katarak bebeği yıkar. Böylece çocuğun vücudunun ömür boyu kokmadığı inancı gerçekleştirilmiş olur. Vaftiz olacak çocuğun kişisel bilgileri önceden kiliseye bildirilir. Vaftiz günü başta yakın akrabalar olmak üzere davet edilen herkes katılır. Vaftizde *karibo* ya da *kirve* denilen bir vaftiz babası seçilir. Karibo çocuğun anne ve babasına en yakın akrabalarından seçilir. Kızlar için kadın, erkek için erkekler seçilir. Bu kişiler kirve olmuş olurlar ve bu kirvelik kuşaktan kuşağa devam eder. Kirveler arasında evlilik olmaz. Evlilik sırasında vaftiz babası ile sağdıç aynı kişi olmalıdır. Kirve geleneği Anadolu'nun birçok yöresinde önemli yer tutmaktadır. Geleneğe göre kirve, sünnet düğünü merasimlerinde ailenin en yakın adamıdır. Merasimin icrasında sünneti yapan kişiye yardım eder. Kirveyi ailenin en büyüğü belirler ve gelecekte çocuğun ebeveyninden sonra en yakın adamı sayılır. Vaftiz töreninde ad verme çocuğun adının üç kere söylenmesiyle yapılır. Ad koymada ölen büyüklerin ve azizlerin isimleri tercih edilir. Vaftizden üç gün sonra çocuğa evde banyo yaptırılır. Evdeki yıkanmaya akrabalar da davet edilebilir. Evdeki yıkama işleminden önce çocuk öpülmez. Vaftiz törenine katılanlar çocuğa hediyeler verirler. Vaftizden sonra çocuğa beyaz elbise giydirilir. Vaftiz suyu, dua okunduğu ve kutsal olduğu için bir

kuyuya ya da temiz bir yere dökülür. Kilisedeki törene topluluk dışından kimse davet edilmez ancak kilisedeki törenden sonra tüm davetlilerin katıldığı bir yemekli, içkili ve müzikli bir eğlence düzenlenir. Bu eğlenceye diğer topluluklardan da tanıdıklar davet edilebilir (Özmen, 2006:205).

Bebek doğduğunda bunu Allah'ın bereketi olarak kabul eden Süryani aileleri, doğum yapan kadını ve ailesini tebrike gelirler. Bir hafta sonra papaz yeni doğan bebeğin evine gider, vaftizden önce başında hem iyileşmesi hem de onu dünyaya getiren anası için uzun bir dua okur ve isim verir. Vaftiz en kısa zamanda olmalıdır çünkü dünyaya gelen bir bebek, her ne kadar Hıristiyan bir ana babadan doğmuşsa da vaftiz edilmediği sürece Hıristiyan kabul edilmez. Vaftiz edilmeyen böyle bir bebeğin kilisede yeri yoktur. Vaftiz töreni bir saat kadar devam eder. Ona kefil ve vekil olanın vaftizden sonra taşınması gereklidir. Böylece bebek Hıristiyan olmuş, asli günahattan arınmış ve kutsal bir ömür geçirmesi için hayata hazırlanmıştır. Öz ana-baba çocuğun ruhsal eğitimiyle ilgilenmeyecek olursa, ona vekil olan kişi babası olur. Çünkü vaftiz babası veya kirve denilen kişi ona bir kardeş ve baba olmuş demektir. Ona gereken eğitimi vermesi gereklidir (Akyüz, 60).

Vaftiz, kilise kuralı gereğince her Hıristiyan için zorunlu bir ibadettir. Yeni doğmuş çocuklar şayet hasta değil iseler bir-iki ay içerisinde, en geç üç aylık süre sonunda vaftiz edilirler. Kiliseye genellikle kırk günün sonunda, kadının rahatlamasını müteakiben getirilen çocukların vaftizi yapılır. Anne de bu merasime katılır. Vaftiz, kilisenin ilk sırlarından biri ve Hıristiyanlığa ilk adımdır. Vaftiz olmadan Hıristiyan olunmaz. Sır olmasının sebebi, onu kutsal kabul etmektir. Kişi, Hıristiyan olma asfı kazanır, yeniden ve ruhtan doğar. Vaftizden sonra Allah'ın vaftiz olan kuluna sayısız armağanları vardır. Gözle görülen şey suyla yıkanmak ve kutsal yağ ile çocuğu yağlayarak mesh etmektir. Yani o çocuk insan olarak şeytanın egemenliğindedir. Aslolan, Âdem'den kalma ve insan soyuna işlenmiş bir suçun şeytan egemenliğinden alınıp o çocuğun Tanrının egemenliğine girmesini temin etmektir. Çocuk böylece Tanrı egemenliğine girecektir (Ayhan Gürkan).

Yeni doğan çocuk için eve çağrılan papaz çocuğun başına ve ev halkının başına namaz kılar. Ev halkı da ellerini ve yüzlerini yıkarlar. Kendisine bir miktar para da takdim edilebilir. Göbek bağı atılmadan ve 15 günlük süre geçmeden çocuğun vaftizi yapılmaz. Göbek bağı atıldıktan sonra papaza haber verilir, kiliseye gidilir ve kilisenin vaftiz havuzunda papaz çocuğu alıp üzerine namaz kılar. Aynı uygulamayı bebeğin kirvesi de yapar.

Sonra papaz çocuğu zeyd (yağ) üzerine koyar, vücudunun tamamına yağı sürer, vaftiz işlemi bittikten sonra çocuk eve getirilir (Zekiye Onar). Vaftiz suyunun ayak basılmayacak bir yere dökülmesi şarttır (Nisan Çelik).

Vaftiz, çocuk göbek bağı bıraktıktan sonra da yapılır. Bu süre iki ile dört hafta arasında olmaktadır. Uygulama, kilisede papazın çocuğu suya daldırması ve yıkamasıyla yapılır. Yıkama suyuna dua eden papaz üzerine de namazı kılar. Bundan sonra da papaz tarafından cemaat tarafından dokunulması yasak olan özel bir yağ sürülür (Emnir Abraham). Vaftiz için çocuğun kırkının çıkması beklenir (Sara Gürkan). Vaftiz töreni sonrasında ailenin maddi durumuna göre vaftize çağırılan, katılan herkese yemek ikramı yapılmaktadır. Vaftiz düğün gibi yapılan çok değerli bir ibadettir (Ayten Gürkan).

Vaftiz için çocukla birlikte annenin ve çocuğun vaftiz kirvesinin kiliseye gitmesi zorunludur. Bebek kız se onu bir kadın, erkek ise bir erkek taşır. Papaz dua ederken kirve de onun söylediklerini tekrar eder. Allah'a iman ettiğini ve şeytani lanetlediğini söyler. Ayrıca vaftiz kirveleri arasında evlilik yasaktır (Anter Onar).

Vaftiz edilecek çocuğun özel bir kıyafeti olur. Bu kıyafet gelinliğe benzer, süslü ve beyaz olmasına îtina gösterilir (Leyla Onar ve Nisan Çelik). Bunda bir mecburiyet olmamakla birlikte, maddi imkânı iyi olanlar satın almaktadırlar (Ayhan Gürkan). Gelinliğe benzeyen bu kıyafet kız veya erkek çocuk fark etmeksizin giydirilmektedir (Ayten Gürkan ve Nisan Çelik). Bu kıyafet, patrik tarafından üretilen özel bir yağ sürülüp çocuğa giydirildiği için herhangi bir yere konamaz. Söz konusu yağı patrik hazırlar ve papaz veya taşıyabilir. Din adamı olmayan herhangi bir kimse bu yağı eline alamaz, bir yerden bir yere taşıyamaz (Anter Onar).

2.7. İlk Saç ve İlk Tırnak Kesilmesi

Bebeğin ilk tırnak ve saç kesimi hakkında çok özel herhangi bir uygulama yoktur (Emnir Abraham). Ancak kimi Süryani aileler bir yıl boyunca çocuğun saçını kestirmeyip yılın bitiminde kiliseye giderek bunu yapabilirler. Adak da hiç olmayabilir (Anter Onar). Bazı durumlarda yedi yaşına kadar saçları kesilmeyen çocukların –şayet bir adak varsa- saçları adağın yapıldığı kilisede dini tören ve dualarla kesilmektedir (Ayhan Gürkan, Atiye Gürkan ve Nisan Çelik). Bu işi bazen metropol de yapmakta ve saçın ağırlığınca bir bedel olarak kiliseye bağışta bulunmaktadır (Atiye Gürkan).

Aynı olay İslam'da bebeğin saçlarının tıraş edilmesi ve ağırlığınca altının sadaka olarak verilmesi ile benzerlik göstermektedir. Çocuk ilk defa yürümeye başladığında üzerindeki kıyafet de yırtılmaktadır (Elizabet Güven).

2.8.Çocukların Dini Eğitimi

Lozan Anlaşmasının 40. Maddesinde “Gayrimüslim akalliyetlere mensup olan Türk tebaaya tatbik edilen aynı muamele ve aynı teminattan müstefit olacaklar ve bilhassa, masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü müessesatı hayriye, diniye ve içtimaiyeyi, her türlü mektep ve sair müessesatı talim ve terbiye etmek ve buralarda kendi lisanlarını serbestçe istimal ve âyini dinîlerini serbestçe icra etmek hususlarında müsâvî bir hakka mâlik bulunacaklardır” hükmü yer almaktadır.²

Mardin merkezde yaşayan Süryanilerin büyük bir kesimi günlük hayatlarında Arapça konuşmaktadır. 1200'lere kadar Süryanicenin baskın dil olduğu Mardin'de daha sonra Süryanilerin neden Arapça konuşmaya başladıkları kesin olarak bilinmemektedir. Günlük dil Arapça olmakla birlikte ibadet dili Süryanicedir ve aşağı yukarı Mardin'de bulunan tüm Süryani çocukları ilkokul yaşlarında kiliseye din ve dil eğitimi görmek için gelmektedirler. Midyat Süryanilerinde ise günlük dil Süryanice olmakla birlikte Kürtçe de konuşulmaktadır (Özmen, 2006:215).

Midyat ve çevresinde zorunlu eğitim öğretim çağındaki çocuklar istisnasız okula gönderilmektedir. Bu eğitim devam ederken, aynı zamanda kilisede hem Süryanice öğretimi hem de dini eğitim öğretim bir arada götürülmektedir. Dini eğitim küçük yaşlarda başlamakla birlikte okul ve kilise öğretimi 7-8 yaş civarını kapsamakta ve kilisede görevli öğretmenler nezaretinde verilmektedir (Zekiye Onar ve Elizabet Güven). Dini sorumluluk yaşı olmamakla birlikte çocuklara ilk dini eğitimleri 4-5 yaşlarına girdiklerinde aileleri tarafından verilmektedir. Bununla birlikte kilisede verilen dini eğitim 10 yaşlarından sonra, ergenlik çağı ile birlikte başlayabilir. Kilise eğitiminde dikkat edilen konuların başında suç veya günah olan fiillerin neler olduğunun öğretilmesi gelmektedir. Bu eğitimle birlikte Hıristiyanlıkla birlikte yoğrulmuş Süryani örf ve adetlerinin de öğretilmesine özen gösterilir. Hıristiyanlığın ve İncil'in öğretileri neyse onların öğretilmesi hususu öncelik arz eder. Midyat'ta Süryani çocukların aileleri tarafından okul ve kilise eğitimi haricindeki boş zamanlarında sokaklara bırakılmamaktadırlar. Hıristiyanlık

² Bkz. <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=249> (erişim:29.03.2016)

eğitiminin Türk Milli Eğitim sisteminde yer almamasını gerekçe gösteren aileler, hem Hıristiyanlığın hem de Süryani örf ve âdetlerinin kaybolmaması ve çevreden etkilenmemesi adına çocuklarını kiliseye göndermektedirler (Ayhan Gürkan, Atiye Gürkan ve Elizabet Güven).

Görüşmecilerden Emnir Abraham; “uzun yıllar önce Midyat’ta ilkokula başladığı yıllarda aynı zamanda medrese eğitimi de almaya başladığını, boş zamanlarda da günlerini medresede geçirdiğini” ifade etmiştir. Küçük çocuklarda namaz ve oruç gibi ibadetler için bir mecburiyet yoksa da başlama yaşı ergenlik dönemini bulmaktadır. Süryaniler, Müslüman bir çevrede asırlar boyunca yaşadıklarından, İslam’a ait dinî ve kültürel kavramları ortak kullandıkları görülmektedir. Görüşmecinin medreseden kastı, kilise ve manastırlarda eğitim veren okullar; namazdan kastı kilisede cemaat halinde veya şahsi olarak yapılan ibadetler, oruçtan kastı da perhiz uygulamalarıdır. Dini eğitim, ilköğretim çağı öğrencileri için öğlenci iseler sabah, sabahçı iseler öğle vakitlerinde kiliseye giderek verilmektedir. Aileler çocukların okuyup iyi bir insan olarak yetişmesine ve dini eğitim almasına özen göstermektedirler. Dini eğitimin amacı, çocukları kötülükten uzak tutmak, yanlış çevreden korumaktır (Anter Onar).

Özellikle Midyat ilçe merkezi ve köylerinde hemen tüm erkek çocukların dini eğitimden geçtiği düşünüldüğünde hemen hemen her Süryani’nin bir biçimde diyakosluk (papaz yardımcısı) statüsüne ulaştığı söylenebilir. Ancak dini kariyerini sürdürüp rahip olanların sayısı günümüzde oldukça azdır. Eğitimi bırakan diyakoslar sadece kiliselerdeki ayinlerde rütbelerinin gerektiği görevleri yerine getirmektedirler (Özmen, 2006:182).

2.9.Nazar değme

Süryanilerde yeni doğan çocuğa nazar değdiğine dair çok kuvvetli bir inanış görülmektedir. Görüşmecilerden Zekiye Onar bunu; “Evet nazar vardır. İncil’de göze inananmayan imansızdır denir” şeklinde açıklamıştır. Nazardan korkmayan Allah’tan korkmaz diyen Onar, bu hususta yerleşik bir inanç bulunduğunu belirtmiştir. Kötü nazardan korunma yöntemi Allah’ın kelamı İncili okumak ve haç taşımaktır (Anter Onar). Nazardan korunmak için eskiden *risas* (kurşun dökme) yapılmaktayken günümüzde bu uygulamalar terk edilmiştir (Sara Gürkan ve Nisan Çelik).

Kimilerine göre ise, bu tür batıl inanışlar inançlı insanların işi değildir ve gün geçtikçe de azalmaktadır (Ayhan Gürkan ve Atiye Gürkan). Nazar

kimilerine göre de daha çok yaşlı insanların rağbet ettiği eskilerden kalma bir âdettir (Atiye Gürkan). Ancak nazar değmesi ile ilgili Anadolu halk inançlarında da benzer uygulamalar söz konusudur. Bu tür inançlar Kafkasya, Azerbaycan ve Anadolu coğrafyasında hâlen farklı şekillerde yaşamakta ve kültürler arasında bir ortak payda olarak varlığını sürdürmektedir (Yıldız, 2006:311-312).

2.10.Cinsiyete Bakış

Süryaniler, doğan çocuğun kız veya erkek olmasının önemli olmadığı ve Süryani toplumunda cinsiyet ayrımcılığı yapılmadığı hususunda hemfikirdirler (Bütün görüşmeciler aynı görüşte olduklarını ifade etmişlerdir). Süryaniler, erkek çocuklarının kız çocuklarına tercih edilmesinin İncil’de bulunmadığını, öyle bir husus var ise de bunun İslam kültüründen gelen bir etki olduğu kanaatindedirler (Ayhan Gürkan ve Zekiye Onar).

2.11.Ölüm

Süryanilerin, ölüm karşısında son derece mütevekkil oldukları gözlemlenmektedir. Ölümü Allah’ın emri olarak telakki etmekte ve ister yetişkin ister çocuk olsun, cenazenin namazını kıldıktan sonra defnetmektedirler (Zekiye Onar). Bebek ve çocuk ölümlerinde örf ve âdetler ne ise o uygulanmaktadır. Rutin şekilde cenaze kefenlenmekte, merasimleri abartısız olarak sade bir şekilde yapılmaktadır (Leyla Onar ve Ayhan Gürkan). Ölen yetişkine yapılan neyse çocuğa da yapılan odur. Ancak çocuğun taziyesi uzun sürmez. Taziyeler yakın akraba ve çevreden ziyarete gelenlerce yapılır (Anter Onar, Leya Onar, Ayhan Gürkan ve Sara Gürkan). Çocuk cenazeleri de yetişkinlerde olduğu gibi yıkanmakta ve kefenlenmektedir (Ayhan Gürkan).

Süryani mezarlıkları genellikle manastır veya kilise bahçelerinde bulunmaktadır. Ölen çocukların cesetleri, mezarlığın bir köşesinde hazırlanmış bir odanın içine, üstleri örtmeden bırakılır. Vaftiz olmadan ölen çocuklar için de kilise ayini yapılmamaktadır (Özmen, 2006:211).

Sonuç

Tur Abdin adı verilen kadim Süryani coğrafyasının bir bölümünü oluşturan Midyat ve çevresinde yaşayan günümüz Süryanileri, inanç ve geleneklerine bağlı bir hayat sürdürmektedirler. Türkiye’de sayıları giderek

azalmakta olan bu topluluğun mensuplarının modern zamanların getirdiği değişime karşı tedbirli durdukları gözlemlenmektedir.

Hamilelik döneminden ölüme kadar çocuklara dair ritüel ve geleneklerini incelemeye çalıştığımız bu çalışmada, Midyat kent merkezinde yaşayan Süryanilerin, kilisenin belirlediği kurallara uygun hareket ettikleri ve atalarından tevarüs eden gelenekleri yaşatmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yüzyıllar boyunca Müslüman çevreyle olan komşuluk ilişkilerinden de etkilendikleri görülmektedir.

Özellikle hamilelik ve doğum sonrasında kadınlar, yakın çevrede bulunan kilise ve manastırlara giderek doğum adakları yapmakta, çocukların sağlıklı doğması için azizlere iltica etmekte veya maddi bağışlarda bulunmaktadırlar. Müslüman çevrede de görülen göbek bağının kesilmesine, bebeklerin tuzlanmasına, hedik ve kırk çıkarmaya dair uygulamalar devam etse de bunlar birer âdet olarak görülmektedir. Ad koyma, ilk saç ile tırnak kesilmesi ve vaftiz, doğum sonrası önemli ritüelleri oluşturmaktadır. Aileye yeni katılan her bebek Allah'ın bereketi olarak kabul edilmekte ve vaftizle birlikte Tanrı egemenliğine girmektedir. Vaftizin ardından vaftize çağrılan kimselere ve misafirlere yemek ikramı yapılmaktadır. Okul çağı öncesinde Süryani çocuklarının, ilk din ve dil eğitimleri Midyat'taki kilise ve manastırlarda yapılmaktadır. Bununla din ve kültürün yaşatılması hedeflenmektedir. Okul çağı içerisinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullara gönderilen çocukların dini eğitimleri yine aile ve kiliselerde görevli eğitimcilerce verilmektedir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Gabriel, *Mardin İlinin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi*, İstanbul 1998.
- ALBAYRAK, Kadir, “*Yaşayan Dünya Dinleri, Süryanilik*”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 147.
- AYDIN, Mehmet, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Konya 2005.
- BİLGE, Yakup, *Turabdin: Kilise ve Kültürünün Beşiği*, Uluslararası Midyat Sempozyumu Bildirileri, Mardin 2012, s. 25.
- GÜNEL, Aziz, *Türk Süryaniler Tarihi*, Diyarbakır 1970.
- KAYNAK KİŞİLER, metin içerisinde ad-soyad ve yaşları verilmiştir.

Süryanilerde Doğum ve Çocuk Yetiştirmeye Dair Ritüeller, Gelenekler

• ÖZMEN, Abdurrahim, *Tur Abdin Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

• ULUTÜRK, Muammer, *Dinlerde Su Tasavvurları*, Su Medeniyeti Bildirileri Sempozyumu, Konya 2009, s. 472.

• YILDIZ, Muharrem, *Dünden Bugüne Kafkasya*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2006, ss.264-312.

• <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=249>
(erişim:29.03.2016)